

VAN DE REDACTIE

XELSE4 biedt u haar extra dikke Zomer/Lustrum-nummer aan. Dat verschijnt tijdens de zomer in de wetenschap dat er dan niet minder, maar juist meer gelezen wordt. De bladenverkoop piekt; digitale bijlagen worden vaker geopend. Voor de samenstellers van XELSE4 een prettige gedachte. Niet dat we over lezersreacties te klagen hadden: uit mailverkeer en gesprekken bleek ons al dat de uitgave in een behoefte voorziet. Het aantal abonnees groeit gestaag en het bestand bestaat nu uit een mooie mix van ex-medewerkers in diverse leeftijdsgroepen, huidige redacteurs en geïnteresseerde buitenstaanders. Wat we de komende maanden nog wel kunnen gebruiken, is een aantal gastbijdragen. In deze vijfde editie die we mede uit promotionele overwegingen als Lustrum-nummer afficheren, staan twee mooie uiteenlopende voorbeelden van de hand van ex-redacteuren Hans Crooijmans en Wim Zaal.

NUMMER 5

Interview met Marike Stellinga	1
Van de Radarweg Nieuws van redactie en uitgeverij	2
Else4vragen aan Vera Illés	3
Zwaardvis en ander redactie jargon	3
Sake zoekt en vindt... een samenscholing	4
Interview met eindredacteur Joppe Gloerich	4
Brief uit Rusland van boer Hans Crooijmans	5
Wim Zaal over Eppo Doeve	7

Marike (tweede van links) met haar kinderen Suus (7), Tijn (10) en Mink (6) op een verjaardagsfeestje thuis

Marike maakt de krant

EX-CHEF ECONOMIE VAN ELSEVIER BEWIJST ELKE DAG DE STELLING IN HAAR BOEK ALS ADJUNCT-HOOFDREDACTEUR VAN NRC HANDELSBLAD

In haar boek *De mythe van het glazen plafond* schreef Elsevier-redacteur Marike Stellinga in 2009 dat de Nederlandse vrouw alles kan bereiken, als ze maar wil. Zelf heeft ze – moeder van drie jonge kinderen – de daad bij het woord gevoegd. Vorig jaar, net na haar veertigste, veroverde ze een plek in de hoofdredactie van kwaliteitskrant NRC. Opgewekt als altijd dartelt ze door het pand aan het Amsterdamse Rokin en wijst door de glazen wanden alle deelredacties aan die gegroepeerd zijn rondom de centrale middentafel, waaraan zij samen met collega-adjunct Egbert Kalse in wisseldienst dagelijks de krant samenstelt.

Je was bij Elsevier chef economische redactie. In juni 2011 ging je ineens weg. Waarom eigenlijk?

‘Niet uit onvrede, of zoiets. Ik heb het bij Elsevier juist onwijs naar mijn zin gehad. Ik

heb er ruim elf jaar met veel plezier gewerkt. Ook altijd alle ruimte gekregen. Het kwam ineens. Ik denk toen ik het verzoek kreeg voor een project dat ik al eens had gedaan, over de te grote overheid. En ik weet dat als je het gevoel krijgt van: die plaat heb ik al een keer gedraaid, dan moet je gaan.’

Was je gevraagd door de NRC?

‘Bij Elsevier heb ik het altijd onwijs naar mijn zin gehad’

‘Nee, ik heb zelf hoofdredacteur Vandermeersch gebeld. Ik zei hem: “Jij wilt van je krant het middelpunt maken van het politieke en intellectuele debat. Ik denk dat je daarbij wat aan mij hebt. Ik kan vragen stellen die misschien niet altijd correct zijn, maar wél spannend. Nou, dat vond hij wel wat.”

Je begon er als economisch redacteur maar nog geen jaar later was je adjunct-

Vervolg op pagina 2

VAN DE RADARWEG

➤ **Begin juli** is het eerste nummer van **Juist** verschenen, het maandelijkse broertje van het weekblad Elsevier, zoals (de eigen) hoofdredacteur René van Rijckevorsel het nieuwe maandblad introduceerde. 'Broertje? Zeg maar gerust broer,' schreef kunstredacteur Peter van Brummelen van Het Parool in een welwillende recensie. 'Juist is net een slag groter en dikker (168 pagina's) dan de gewone Elsevier. Ziet er goed uit: gedrukt op mat papier, met heldere opmaak, mooie fotografie. Chic wel.' Ook door Peter Leijten van de NRC is de eersteling goed ontvangen: 'Juist is behoorlijk geslaagd De eerste Juist is een goed, stevig nummer. Nu al benieuwd hoe het tweede nummer wordt!'

➤ **Elsevier maakt zich** in het najaar ook breed met speciale edities: 'Ter herinnering: J.F. Kennedy', '200 jaar monarchie' en een App-gids.

➤ **Deze rubriek** kan z'n naam houden: er wordt definitief niet verhuisd. Reed Business zal worden ingedikt tot een paar etages en de redactie van Elsevier zoekt het hogerop en verkast van de elfde naar de vijftiende verdieping. Menigeen verheugt zich op de open indeling en de oranje schotjes die de werkplekken nog een beetje van elkaar zullen afscheiden.

➤ **Zoals verwacht** wordt de redactie Nederland verder versterkt. Per 1 september treedt Nikki Sterkenburg (1984) in dienst. Ze werkte onder meer bij Nieuwe Revu (waar ze begon als misdaadverslaggever) en Quote.

CORRECTIE DJÜKE

In de vorige editie werd het Elsevier-verleden van Djüke Vaartjes (in ELSE4VRAGEN AAN...) verkeerd weergegeven. Ze werkte van 1998 tot 2004 bij de vormgevingsredactie waar ze begon als vormgever en eindigde als assistent-artdirector.

hoofdredacteur. Hoe heb je dat zo snel voor elkaar gekregen?

'Ik heb er niet om gevraagd. Ineens nodigde Vandermeersch mij uit voor een gesprek in een café. Ik dacht al: o jee, daar gaat iets gebeuren. En toen vertelde hij dat hij mij als adjunct in de hoofdredactie wilde hebben. Ik ben in dat café van enthousiasme op hem gesprongen. Ik, meisje uit Heukelum in de Betuwe, zit hier nu dagelijks een belangrijke krant te maken. Niet te geloven! Geweldig toch?'

In dat Heukelum, dorpje aan de Linge, bracht Marike, dochter van een onderwijzers-echtpaar, haar eerste negen jeugd jaren door. Ze spreekt de plaatsnaam uit alsof het woord vies smaakt. 'Een dorp van niks. Ik heb er geen bijzondere herinnering aan. Wél aan de jaren daarna in Indonesië, waar mijn vader en moeder gingen werken op de Nederlandse Internationale School in Jakarta. We zijn er drie jaar gebleven. Er ging er een wereld voor mij open. Die miljoenen mensen in die hete stad. Lieve mensen ook, die je velletje wilden voelen omdat je blank was. Dat waanzinnige verkeer, al die beesten, de bloemen. En altijd lekker op je blote voeten mogen lopen. Als ik aan mijn jeugd denk, denk ik aan Jakarta en niet aan Heukelum.'

Zou je terug willen?

'Zeker. Ik ben er al vaak terug geweest, met vakanties. En aan het eind van mijn studietijd heb ik er stage gelopen en mijn scriptie geschreven. Ik zou me er ook zo willen vestigen. Voor mij als journalist is er altijd wel werk te vinden. De kinderen zouden daar ook best kunnen opgroeien. Maar mijn man voelt er weinig voor.' Bijna was Marike geen econoom maar politicoloog geworden. 'Ik was aan de Erasmus Universiteit uitgeloot voor economie. Ik koos toen maar voor politicologie in Amsterdam maar ik vond dat niks. Na een jaar kon ik switchen naar de economische wetenschappen, ook aan de UvA. Aan het eind van die studie had ik die stage in Indonesië, bij een blad voor de bankensector. Ik bofte toen enorm met mijn eindschrijft. Ik had bedacht dat ik zou gaan meten hoe stabiel het financiële systeem van Indonesië was. Wát gebeurde? Op het moment dat ik alle gegevens had verzameld, brak in Azië een gigacrisis uit. Voor mijn neus stortte het hele systeem in. Ik had een mooie scriptie met een heel mooi cijfer.'

'Ik vond toen meteen dat ik het beter wist dan al die economische journalisten in Neder-

Adjunct Marike aan de middentafel op de NRC-redactie

land. Die lullen maar wat, dacht ik en stuurde opiniestukken naar allerlei bladen. Maar de meeste reacties waren van: "Ach, wat schattig van die jongedame. Maar we kunnen er niets mee." FEM/ De Week schreef dat ook maar nodigde me wel uit te solliciteren.'

Dat was het begin van je journalistieke loopbaan.

'Ja. Ik kreeg een baan bij FEM met Jeroen Smit als baas, de man van de boeken over Ahold en ABN AMRO. Een heftige tijd. Hij was superkritisch. Na Jeroen kan je alles hebben. Maar ik heb veel van hem geleerd.'

Na twee jaar FEM stapte je over naar Elsevier.

'Daar kwam ik onder de hoede van Hans Croijmans, ook een geweldige baas. Hij heeft het vermogen je los te laten en je ongemerkt toch te sturen. Ook aan hem heb ik veel gehad.'

Behalve door haar artikelen in elf jaar Elsevier en haar huidige wekelijkse column in de NRC is Marike Stellinga bij het publiek bekend geworden door veelvuldige gastoptredens in tv-programma's als Pauw & Witteman, Knevel & Van den Brink en De Wereld Draait Door.

Dat gaat je goed af. Je toont geen enkele cameravrees.

'Nu niet meer. Maar in het begin – man schei uit. Ik weet nog de eerste keer. 't Was bij Rondon Tien. Ik kon de hele dag niet praten van de spanning. Ik was echt bang. Niet alleen dat ik mezelf voor gek zou zetten maar ook Elsevier, waar ik destijds nog werkte. Toen ik voor de eerste keer bij Pauw & Witteman aan tafel zat, vroegen ze of ik het koud had, zó zat ik te trillen van de zenuwen. Maar dat is nu helemaal over. Ik zit er tegenwoordig heel relaxed. Ik moet nu soms tegen mezelf zeggen: hou je een beetje in. Dit is tv, er zit een groot publiek te kijken. Als ik weer eens iets te snel gepassioneerd ben, zegt mijn man altijd: be cool, Marike.'

ELSE4 VRAGEN

AAN: *Vera Illés (67)*

Werkte van 1986 tot 1999 op redacties Kunst, Buitenland en wat toen 'Reportage' heette. Laatste halte: correspondent Midden- en Oost-Europa

1 Wat ben je na je vertrek gaan doen?

'Vanuit mijn standplaats Budapest ben ik verhuisd naar Washington D.C. Een "sabbatical" van twee jaar. Maar ik heb niet helemaal stilgezeten en schreef daar een boekje *Geschiedenis van de Nederlandse kunst in een notedop*. In 2000 ben ik teruggekomen naar Nederland en vond een baan als programma-manager bij een stichting voor ontwikkelings samenwerking, Free Voice. Ik organiseerde projecten om regionale kranten in Oost-Europa te begeleiden in hun overgang naar democratie en vrije markt. Een interessante tijd met veel reizen. Dat heb ik tien jaar lang, tot mijn pensioen, gedaan.

2 Wat heb je bij Elsevier geleerd?

'Aanpassen en overeind blijven in een vreemde omgeving.'

3 Print of digitaal?

'Ik hoop dat boeken in print nog lang toegankelijk blijven, maar aan nieuws via digitale kanalen zullen we steeds beter moeten wennen.'

4 Wil ooit nog eens?

'Een roman schrijven over mijn ervaringen in Oost-Europa.'

PRIJZENKAST

Volkskrantredacteur Jan Hoedeman (ex-redacteur Politiek van Elsevier) kreeg in maart (samen met collega Robert Giebels) de Tegel 2012 voor verslaggeving toegekend. Zij kregen de onderscheiding voor hun reconstructie van het 'Catshuis-overleg' van vorig jaar. Het verhaal beschrijft de aanloop naar de val van het eerste kabinet-Rutte. De Tegel wordt gezien als de meest

prestigieuze prijs in de Nederlandse journalistiek en wordt elk jaar uitgereikt in zes categorieën. De Anne Vondelingprijs 2012 is in mei toegekend aan NRC-correspondent in Brussel Caroline de Gruyter (ex-redacteur Buitenland). Ze krijgt de prijs, die jaarlijks wordt toegekend aan een journalist die politiek helder weet te verwoorden, voor haar artikelen over Europa.

... post ... Zwaardvis

In de tweede editie van XELSE4 (december 2012) plaatsten we in de rubriek SAKE ZOEKT een foto van de opmaakstudio uit de periode dat de redactie van het weekblad Elsevier in de Jan van Galenstraat was gehuisvest. Aan de wand van de werkplek van de opmakers hing een almaar uitdijende verzameling snaaiverpakking en prullaria. Prominent daartussen zweefde een opblaas-zwaardvis. Geintje, zomaar, zonder verdere betekenis. In lang vervlogen jaren hing aan het plafond boven de centrale middentafel in de grote redactiezaal van Het Parool op sommige dagen ook een zwaardvis, dat wil zeggen een ongeveer twee meter lange uitgesneden foto daarvan, geplakt op hardboard. Die vis had wél iets te betekenen. Soms werd het gevaarte middels een katrol neergelaten tot vlak boven de hoofden van de opmaakredacteuren. Ten overvloede riep de legendarische redactiechef Bob Steinmetz dan met luide stem over de zaal: 'Dames en heren, opgelet, het is zwaardvis vandaag.' Een argeloze buitenstaander die op zo'n moment op de Paroolredactie aanwezig zou zijn geweest, moet hebben gedacht dat hij per ongeluk in een sociale werkplaats voor geestelijk minder bedeeden terecht was gekomen. Maar de mededeling van Steinmetz bij het dalen van de vis was bloedserieus bedoeld. Het betekende dat de krant die dag uit meer dan 24 pagina's zou bestaan. De drukpers van Het Parool (totale capaciteit 48 pagina's) kon dan niet, zoals anders, tweezijdig worden gebruikt, wat inhield dat een twee keer zo lange draaitijd nodig was voor de hele oplage. En dat impliceerde weer dat alle kopij ruim een uur eerder dan normaal moest worden ingeleverd. Dus of het journaal even flink aan zijn stukjes door wilde tikken. De term zwaardvis is een typisch voorbeeld van (in dit geval heel 'krantgebonden') jargon uit de perswereld. Er is een klein lexicon samen te stellen van op redacties gebruikte woorden en uitdrukkingen, die alleen binnen de beroepsgroep gebruikt kunnen worden, op straffe voor krankjorum te worden uitgemaakt. Wat te denken bijvoorbeeld van: de krant zakt, pikhaantje of hoerjong. In een volgend nummer: de vertalingen daarvan en nog andere voorbeelden. En lezers die mee willen doen, misschien ook met typisch Elsevier-jargon: info@xelse4.nl

Zwaardvis - officieel *Xiphias gladius*, maar voor de Paroolredactie betekende de vis lange tijd: een uur eerder sluiten

Van links naar rechts: Sytze van der Zee (ex-adjunct-hoofdredacteur), Remco Meijer, Dorine Hermans, de jarige en Bert Bommels, allen exen van Binnenland

SAKE ZOEKT

en vindt... **Een samenscholing**

Vaak duikt Sake in de archieven op zoek naar beelden uit de rijke Elsevier-historie. Maar hij heeft ook permanent paparazzi op pad die ex-redacteurs stalken en hun ontmoetingen vastleggen. Hoe krijg je het bij elkaar? Vijf ex-Elsevierredacteurs aan tafel op een feestje begin juni in een uitspanning bij fort Uitermeer in Weesp. Paul Grijpma (ex-Binnenland) vierde er zijn 65ste verjaardag. Onder vele andere gasten liefst vier ex-collega's van Binnenland, zoals de redactie Nederland indertijd heette. Een hecht ploegje toen dus kennelijk.

'Ik vond het al leuk even langs te komen'

Pas twee jaar geleden kwam hij bij Elsevier binnen maar hij zit er al als een spin in het web: Joppe Gloerich (29), eindredacteur. Hij redigeert niet alleen kopij voor het papieren weekblad. Hij houdt - overdag - ook een wakend oog op de berichtenstroom van de webredactie. Daarnaast behoedt hij auteurs van commentaren en blogs voor taalfouten en stijlbloempjes. Terwijl chef eindredactie Eddy Schaafsma hem ook nog eens de coördinatie van de iPad-versie van Elsevier toevertrouwt.

Dat had Joppe allemaal niet durven denken toen hij in de zomer van 2011 bij Elsevier solliciteerde. 'Eerlijk gezegd dacht ik

toen dat het waarschijnlijk niets zou worden. Ik was al verrast dat ik bij de selectie zat van de laatste 12 uit een totaal van 120 kandidaten. Ik ging het gesprek in met veel hoop en weinig verwachting. Zo van: 't is al leuk dat ik even bij Elsevier langs mag komen.'

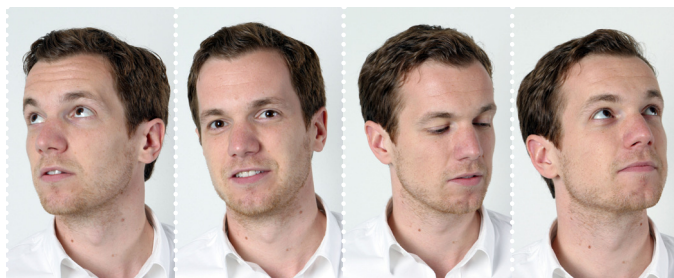
Het gesprek met chef Schaafsma verliep soepel. Maar zijne hoogmogende ging niet over één nacht ijs. Joppe moest (zeer letterlijk) een proeve van

: bekwaamheid afleggen. 'Ik kreeg : twee artikelen toegestuurd om te : redigeren. Eén daarvan was ruw en : in haast geschreven. Daar moest veel : aan worden gesleuteld. Het andere : was een nagenoeg perfect stuk, dat : toch nog eens kritisch moest worden : bekeken. Ik heb er dagenlang op zit- : ten ploeteren. De brief die ik een paar : weken later van Schaafsma ontving,

: daar een rommeltje. Ik ben overge- : stapt naar de Universiteit van Tilburg, : waar ik mijn bachelor heb gehaald in : de sociale en culturele wetenschap- : pen. Daarna in Leiden een master- : opleiding Boek en digitale media. : Op dat vakgebied ben ik vervolgens : zelf anderhalf jaar universitair docent : geweest. Alles bij elkaar heb ik er : een grote liefde voor tekst en taal aan : overgehouden.'

En toen naar Elsevier?

'Eerst nog onder meer een baan als assistent-uitgever bij de Leiden University Press en een lange reis naar Thailand, Indonesië en Australië. Onderweg nog gewerkt op een boerderij en als vrijwilliger in een weeshuis.

Joppe Gloerich: 'Eindredactie is niet alleen voor punten en komma's'

: begon met: "Beste Joppe, je hebt nog : veel te leren". Ik dacht: "Daar gá ik". : Maar gelukkig luidde de tweede zin : "Maar ik zie wel dat je gevoel voor : taal hebt en daarom ..., enz." Kort : daarop zat ik bij Joustra en Van Rijn- : keversel en was ik aangenomen.'

Toen was je al 27. Wat had je daar- : vóór gedaan?

: 'Na het atheneum heb ik één jaar : journalistiek gestudeerd aan de Ho- : geschool in Tilburg maar ik vond het

Je hebt het als eindredacteur zeer : naar de zin, hebben we begrepen. : Kriebelt het toch niet om zelf stuk- : ken te schrijven?

: 'Bij mij is die ambitie er nog niet. : Ik wil me eerst geheel in dit vak : bekwamen. Bij Elsevier is een : eindredacteur er niet slechts voor de : punten en komma's. Ik ben het eens : met Schaafsma als hij zegt dat je van : een stuk dat een 6 heeft er een kunt : maken dat 9 of 10 verdient.'

BRIEF UIT
MOSKOU

De kick van koeien

**EX-ECONOMIEREDACTEUR CROOIJMANS
VERKASTE IN 2006 NAAR RUSLAND EN RUNT ER
SINDS ENKELE JAREN EEN MELKVEEHOUDERIJ.
EEN BRIEF VAN BOER HANS**

‘Ik zie Hans nog wel eens boer worden’, luidden de voor-spellende woorden die Paul de Hen neerpande in het ont-roerende vriendenboek dat ik in januari 2006 kreeg bij mijn afscheid van Elsevier.

Het is zondagmiddag. Ik kom net terug van de boerderij, 140 kilometer buiten Moskou. Vrouw en kinderen zijn winke-len. Buiten valt de regen. Ideale omstandigheden voor een brief over mijn nu al bijna zeven en een halfjarig verblijf in Rusland.

Toen we hier kwamen, had ik geen enkel idee over mijn toekomst. We emigreerden namelijk vanwege mijn vrouw. Ze werd door de leiding van Rabobank naar probleemgebied Rusland gestuurd. Zelf wilde ik na zeventien jaren op de leukste redactie van Nederland ook wel eens verandering. Dus dan maar radicaal.

Even overwoog ik in Moskou een koeriersdienst te beginnen. Met scooters, want met de auto sta je in Moskou het grootste deel van de dag stil. Het initiatief werd me sterk afgeraden. ‘Veel te koud voor een scooter, in de winter.’ Jammer dat ik luisterde, want tegenwoordig rijden hier steeds meer van die scooters rond.

Ik werd correspondent voor Elsevier. Later ging ik ook schrijven voor een manage-mentsite en voor dagblad De Pers. Maar mijn belangrijkste rol werd die van huisman. Onze kinderen waren destijds veer-tien, zeven en vier. Anders dan de meeste expats gingen wij tussen de Russen wonen, in een echte volkswijk. Terwijl mama meer dan fulltime werkte, was papa overdag en in de avonduren met het kroost in de weer. Ik bracht ze naar school, deed boodschappen, kookte, hielp met huiswerk, ging mee naar de voetbalclub, de piano-of de gitaarles.

Dankbaar werk. Maar na een tijdje knaagde het onbehagen. Ik kon mijn ei niet kwijt. Het correspondentschap hield me onvoldoende bezig. En mijn louter dienende rol in ons gezin gaf me geen lekker gevoel.

Zomer 2009 ging de oudste het huis uit om in Amerika te studeren. Ik kreeg de handen wat meer vrij en kwam op het idee een boerderij te beginnen. Deels was dit jeugdsenti-ment. Vijfendertig jaar geleden hoopte ik al het bedrijf van mijn vader over te nemen. Als tiener werkte ik namelijk

**‘Een boerderij
beginnen was deels
jeugdsentiment’**

Op zijn bedrijf in Moerikovo:
‘alle clichés over de situatie op het Russische
platteland blijken in de praktijk aardig te kloppen’

volop op de boerderij mee. De deal ging niet door, vooral omdat mijn vader voor ruzie met mijn overige zes broers en zussen vreesde. Uiteindelijk verkocht hij de tent en sloeg ik een heel ander weg in. Ik ging geschiedenis – en later journalistiek – studeren.

De agrarische wereld bleef me ook in mijn Elsevierja-ren boeien. Maar de romantiek van het plattelandsleven ging geleidelijk verloren. Een Nederlandse boer is nu een hoogopgeleide manager, die op zijn hypermoderne bedrijf processen bestuurt, wordt bedolven onder de regels en zijn kosten en opbrengsten tot ver achter de komma calculeert. De situatie in Rusland daarentegen, doet veel denken aan hoe het bij ons was, zo’n veertig jaar geleden. Dat wil zeg-gen: weinig moderne spullen en een overwegend lage pro-ductiviteit van grond, van vee en van personeel. Voordeel is dat je hier geen landbouwexpert hoeft te zijn om in korte tijd een heleboel te verbeteren.

Hoe ik ruim drie jaar geleden in het dorpje Moerikovo een bijna vervallen (en bijna failliete) melkveehouderij in pacht nam, beschreef ik onlangs beknopt in het weekblad Elsevier en uitgebreid in de speciale uitgave Ons Rusland. Vooral het eerste jaar was zwaar. De situatie op de voorma-lige kolchoze bleek nog veel beroerder dan ik had gedacht – en ik was al aardig negatief. Ik ben daarom een nieuwe stelregel voor begrotingen gaan hanteren: de verwachte kosten moet je met twee vermenigvuldigen en je verwach-te opbrengsten door twee delen.

Ik merkte ook dat alle clichés over de situatie op het Rus-

sische platteland, over het bestuur en de mentaliteit van de bevolking, in de praktijk aardig kloppen. Niet alleen de mannelijke helft van de bevolking heeft er trouwens een zwaar alcoholprobleem. De arbeidsmoraal is bedroevend. Verantwoordelijkheid wordt liever niet genomen.

De Russische winters zijn ellenlang, het groeiseizoen duurt minder dan vijf maanden en de grond is rond Moskou van zeer matige kwaliteit. De bureaucratie is verstikkend. En het wemelt van de controlerende overheidsinstanties die voor de minste of geringste overtreding straffen uitdelen.

Maar de medaille heeft ook een andere kant. De mensen zijn hier hartelijk, hebben veel humor, en nemen zichzelf over het algemeen niet te serieus.

De omgeving is prachtig, de natuur is rauw. Het geeft een kick om in de zomer een paar honderd hectaren hooiland te maaien of om mijn 350 koeien de wei in te sturen.

's Zomers rijd ik een keer of drie, vier per week naar de boerderij. Dagelijks kan niet, want ongeveer een derde van mijn tijd ben ik kwijt aan papierwerk en contacten met de bank, het leasingbedrijf en de vrijwel zonder uitzondering in Moskou zetelende eigenaren van andere agrarische bedrijven. Het is ook goed dat we in Moskou vlakbij het ministerie van Landbouw wonen dat zo ruimhartig melk, zaaigoed, tractor-diesel, en rente op kredieten subsidieert. Om dat geld binnen te krijgen moet je soms een robbertje vechten. Het helpt in elk geval om er deur plat te lopen.

De keuze om naar Rusland te verhuizen is voor ons heel goed uitgepakt. Mijn vrouw leidt nu een Libanees-Russische bank. Onze dochters spreken, net als ik, de taal vlot. Ze willen niet weg van hun internationale school. We wonen inmiddels hartje stad, in een ruim appartement, vlakbij het Kremlin. Moskou heeft een enorme dynamiek en hectiek. De stad vreet energie, dag en nacht is er immense activiteit en je moet permanent op je hoede zijn voor het onverwachte.

'Maar goed dat we vlakbij het ministerie van Landbouw wonen'

In Moskou bij het Poesjkin-standbeeld

Mijn melkveehouderij draait nu heel aardig. Maar of ik haar kan voortzetten is om allerlei ingewikkelde redenen onduidelijk. Mijn toekomst is eigenlijk net zo onvoorspelbaar als in 2006. Het verschil is dat ik nu weet dat dit heel normaal is in Rusland. Met het ongewisse leer je hier leven.

Michel van der Plas overleden

Na een langdurig ziekbed overleed zondag 27 juli op 85-jarige leeftijd dichter-schrijver en journalist Michel van der Plas. Hij was van 1949 tot 1992 een van de spraakmakende redacteurs van het weekblad Elsevier. Korte tijd was hij ook adjunct-hoofdredacteur van het blad. De jonge Michel van der Plas, die in werkelijkheid Ben Brinkel heette, wilde aanvankelijk priester worden maar omdat de strenge regels op het kleinseminarie hem tegenstonden, koos hij uiteindelijk voor de kleinkunst en journalistiek. Zijn katholieke achtergrond bleef herken-

baar in zijn werk. Veel reportages en columns handelden over de kerk en het rijke roomse leven. Naast zijn werk voor Elsevier schreef Van der Plas tal van boeken en biografieën, onder meer over zijn vriend Godfried Bomans en zijn grote voorbeeld de dichter Guido Gezelle. Voor zijn dichtbundels kreeg hij al in 1950 de Jan Campert-prijs. Bij een groter publiek werd hij bekend als schrijver van cabaret- en liedjesteksten, onder meer voor Wim Sonneveld en Frans Halsema.

Hij was de tekstdichter van onder meer het beroemd geworden *Tearoom Tango*. Voor Sonneveld bedacht hij Frater Venantius, de zingende Frater uit Schin op Geul en de stalmeester van de Koningin die de krentenmik-

ken 'achter de rododendrons sodemieterde'. Een typemachine, laat staan een computer, heeft veelschrijver Van der Plas nooit aangeraakt. Tot aan zijn laatste pennenvruchten leverde Van der Plas zijn teksten aan in een priegel(hand)schrift.

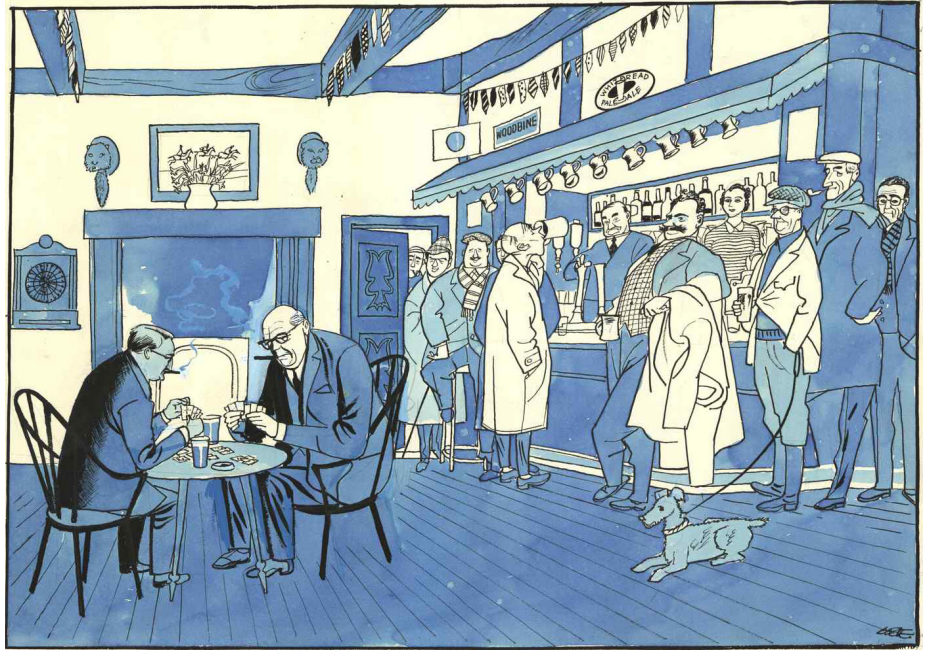
Wim Zaal over Eppo Doeve

Op een bijeenkomst eind vorige maand voor medewerkers aan de Doeve-exposities in het Persmuseum en de kunstsociëteit Arti et Amicitiae haalde ex-kunstredacteur WIM ZAAL van Elsevier herinneringen op aan de tekenaar, jarenlang zijn collega bij het weekblad. Hierbij enkele fragmenten uit zijn speech.

Eppo Doeve had een fotografisch geheugen. Wat hij eenmaal via zijn pupillen in zich had opgenomen, kon hij desnoods jaren later tot in detail tekenen. Maar het menselijk oog is geen instant-camera: het heeft een langere belichtingstijd nodig; alleen wat zonder haasten naar binnen is gezogen en geklasseerd is, blijft gaaf bewaard. En soms kreeg Eppo's oog de noodzakelijke tijd niet. Enkele jaren na de Tweede Wereldoorlog – Stalin leefde nog – bezocht Doeve Moskou, het Rode Plein en natuurlijk het mausoleum van Lenin. Dat moest hij voor een reportage tekenen. Maar je mocht daarbinnen absoluut niet fotograferen of schetsen, en omdat er altijd een lange rij mensen stond kreeg je geen tijd om de ruimte zonder haasten in je op te nemen. Je schuifelde voorwaarts, kreeg één of twee seconden en stond weer buiten. Eppo had daar rekening mee gehouden. In de rechterzak van zijn colbertje droeg hij een minuscuul tekenblok en een stompje potlood. Geen mens zag dat hij tekende, maar toen hij het mausoleum verliet had hij in den blinde Lenins lichaam en zelfs het gecompliceerde patroon van de zoldering geschetst. Hij kon met zijn prent aan de gang. Het voorval toont aan dat hij kon wat hij wilde, hij was een alleskunner, een duivelskunstenaar...

...Je had Doeve in soorten: van de snel-tekenaar tot de fijnschilder, van de ge-industrialiseerde fantast tot de man met strelende vingers, van het joviale middelpunt tot de kunstenaar die vond dat zijn schitterende loopbaan één groot zelfverraad was. Het was de veelheid die verwarde, ook Eppo zelf...

...Vergeten wij niet, hij was een Zoon van Java. Heel alleen was hij op zijn twintigste naar het koude Holland ge-

Eppo Doeve: 'Met Piet Bakker op reportage in Londen'

komen, een jongeman die niet buiten warmte kon, menselijke warmte, welwillendheid, een eigen plek in een kring gelijkgezinden. En toen hij de overstap maakte van zijn studie in Wageningen naar het tekenvak – een waagstuk, want, je kunt het bijna niet geloven, Eppo heeft nooit een tekenopleiding gevolgd, nooit een leraar gehad – vond hij dadelijk waardering. In volle crisistijd kreeg hij werk van reclamebureau's, uitgeverijen en weekbladen. Waardering genoeg, ja, maar daaraan kon hij zich niet ten volle verwarmen. Toen ging hij zelf op de mensen toe. Hij probeerde hen met woorden en attenties voor zich te winnen en slaagde daar volkomen in. Iedereen die Eppo heeft gekend heeft hem ook in 't hart gesloten...

...Een kunstenaar (schrijver, liedermaker, schilder, tekenaar) wordt door zijn eigen generatie meestal wel begrepen en gewaardeerd. Logisch: ze ademen dezelfde lucht in, hebben eenzelfde kijk op de wereld en delen elkaars angsten en zorg. Maar als zo'n kunstenaar sterft, en zijn generatie mét hem, zakt de waardering weg als water in de grond. Dat is zo'n vast verschijnsel dat er een uitdrukking voor bestaat: wij zeggen dan 'de kunstenaar zit in het vagevuur'. Ook dat is logisch. De nieuwe, tweede generatie zet zichzelf af, tegen de smaak van

de ouders. Die wil andere boeken lezen, zich anders kleden, andere muziek horen, het huis anders inrichten, andere dingen aan de muur. Niemand zal zeggen 'die kunstenaars van vroeger zijn knoeiers', nee 'ze zijn uit de tijd'. Eppo Doeve, in 1981 overleden, heeft dat ondervonden – zijn werk zakte weg. Zijn naam bleef een goede klank houden, maar zijn werk werd niet meer gebruikt. Maar zo'n dertig jaar later staat wéér een generatie op, niet belast door smaakverschillen tussen ouders en grootouders. Die derde generatie kan de nevelig geworden schrijver, musicus of schilder herontdekken. Alleen, die generatie heeft een andere optiek, een andere antenne, dan de grootouders, een andere manier van lezen, luisteren en kijken. En dat werk van vroeger moet ook bij die kleinkinderen hoe dan ook een snaar doen trillen, het moet weerklank vinden om een heel andere reden dan bij hun grootouders. En de allereerste voorwaarde is, dat het werk weer beschikbaar wordt. De boeken moeten herdrukt, de muziek moet opnieuw klinken, de tekeningen moeten uit hun schuilplaats weer aan de muren komen. Dankzij initiator Jop Euwijk, het Persmuseum en Arti, dankzij sponsors en Elsevier met zijn royale Doeve-album is, dertig jaar na Eppo's dood, zijn werk opnieuw present.'